

خودآموز شناخت دستگاه‌ها
و آوازهای موسیقی ایرانی
در ۱۲ جلسه **میرسعید حسینی پناه**

Des. Kamel Kachabolian

ناشر: مؤلف

Email: hosseinypanah@ut.ac.ir

پخش تهران: ۰۹۳۰۰۰۱۹۹۰۹

پخش اصفهان: ۰۹۱۳۵۵۶۷۴۶۴

خودآموز شناخت دستگاه‌ها و آوازهای موسیقی ایرانی در دوازده جلسه

نویسنده: میرسعید حسینی پناه

مدیر هنری: کمال کچوئیان

ویراستار ادبی: شهاب مینا

حروف‌نگاری و نت‌نویسی: میرسعید حسینی پناه

صفحه‌آرا: شهاب مینا

چاپ دوم: ۱۳۹۸

تعداد: ۲۰۰۰ جلد

© حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابم: ۳-۱۴۵-۶۹۸۵۰-۰-۹۷۹-۰-۶۹۸۵۰-۱۴۵-۳ ISMN: 979-0-69850-145-3

قیمت کتاب: ۳۳۰۰۰ تومان

(به همراه دسترسی به بانک صوتی و تصویری مربوطه)

فهرست مطالب

۷	مقدمه مؤلف بر چاپ دوم
۹	مقدمه
۱۱	شیوه استفاده از این کتاب و نکات مربوط به آن
۱۷	جلسه اول: آواز اصفهان
۲۱	جلسه دوم: دستگاه همایون
۲۵	جلسه سوم: دستگاه شور
۲۹	جلسه چهارم: دستگاه چهارگاه
۳۳	جلسه پنجم: دستگاه ماهور
۳۷	جلسه ششم: آواز دشتی
۴۱	جلسه هفتم: آواز بیات ترک
۴۵	جلسه هشتم: دستگاه نوا
۴۹	جلسه نهم: دستگاه سه‌گاه
۵۷	جلسه دهم: آواز افشاری
۶۱	جلسه یازدهم: آواز ابوعطا
۶۵	جلسه دوازدهم: دستگاه راست‌پنجگاه
۷۰	فهرست منابع

شیوه استفاده از این کتاب و نکات مربوط به آن:

- نکته بسیار مهم برای رسیدن به نتیجه مطلوب رعایت ترتیب جلسات و نکات ذکر شده است.
- الگوهای مربوط به حفظ کردن را ابتدا چندین بار با دقت و وسواس زیاد گوش کنید و سپس تماماً به خاطر بسپارید. (پس از اتمام شعر در الگوهای آواز، خواننده به اجرای تحریر مربوط به درآمد آن دستگاه یا آواز می پردازد تا شما را با فضای آن درآمد آشنا سازد، بنابراین نیازی به حفظ کردن و اجرای تحریرها توسط شما نیست.)
- برای فراگیری و گوش دادن مکرر به نمونه های شنیداری هر جلسه، حداقل پنج روز را در نظر بگیرید.
- برای افرادی که آشنایی بسیار کمی با تئوری موسیقی دارند درک مطالب «بیشتر بدانید»ها الزامی نیست؛ در واقع بدون مطالعه این قسمت ها نیز می توانید به نتیجه بسیار مطلوبی دست یابید.
- الگوهای لحنی، برآیند و چکیده ای از درآمد^۱ دستگاه ها و آوازا هستند و به صورت مختصر، ولی درعین حال جامع می توانند آن دستگاه و یا آواز را به خوبی معرفی کنند. همچنین با در نظر گرفتن قابلیت بسط و گسترش در این الگوها، می توان برای بداهه نوازی، بداهه خوانی و نیز آهنگسازی از آنها بسیار بهره جست.
- برای تشخیص دستگاه یا آواز قطعه ای که می شنوید می بایست تمامی الگوهایی را که حفظ کرده اید به عنوان معیار در نمونه شنیداری قرار دهید و هریک را امتحان کنید؛ و در نهایت آن الگویی که با نمونه شنیداری شما بیشترین مطابقت را داشت به عنوان پاسخ انتخاب کنید. (برای درک کامل این مطلب، چندین نمونه شنیداری از این آزمون و خطا در کتاب و بانک صوتی/ تصویری ضمیمه آن درج شده است.)

^۱ درآمد شروع و مطلع یک دستگاه یا آواز است که مشخصات خاص آن دستگاه یا آواز را به خوبی به شنونده تلقی می کند.

- لازم به توضیح است که ساختار کلی یک قطعه‌ی با کلام، بدین صورت است: (از چپ به راست)

و ادامه قطعه جواب ساز (سازها) آغاز کلام توسط خواننده (vocal) مقدمه‌ی سازی^۱ (بدون خواننده)

- برای قراردادن الگوها در نمونه شنیداری مراحل زیر را انجام دهید:

۱. ابتدا یک بار نمونه شنیداری را به طور کامل گوش دهید.
۲. یک جمله از آن نمونه را انتخاب کنید و همراه با آن زمزمه کنید.

جمله مذکور را (که آن را جمله منتخب می‌نامیم)، بدین صورت انتخاب کنید:

همانطور که در ساختار بالا مشاهده کردید، پس از آنکه قطعه را پخش می‌کنید، مقدمه‌ای می‌شنوید که توسط ساز (سازها) اجرا می‌شود. پس از آن، کلام توسط خواننده آغاز می‌شود. پس از خواندن یک بیت، دو بیت (و یا بیشتر)، کلام قطع می‌شود و ساز (یا سازها) بدون خواننده، به اجرا می‌پردازند که به آن جواب ساز می‌گوییم.

جمله منتخب، آخرین جمله قبل از جواب ساز (سازها) می‌باشد:

جواب ساز (سازها)   آغاز کلام توسط خواننده   مقدمه‌ی سازی (بدون خواننده)

----- بیت اول
{ ----- }   ----- بیت دوم

جمله منتخب

۱. در برخی موارد، مقدمه سازی حذف شده، و قطعه با خواننده آغاز می‌شود.

جمله منتخب، در واقع اولین قسمتی است که پس از آغاز کلام، در شما احساس ثبات و رسیدن به پایداری ایجاد می‌کند؛ و آوازخوان‌ها عموماً در این قسمت هجایی را به صورت کشیده اجرا می‌کنند.^۱

به یاد داشته باشید که پس از یافتن جمله منتخب، بخش موسیقی را متوقف کنید و آن قسمت انتهایی را چندین بار از نو بشنوید و زمزمه کنید. (جمله منتخب، در واقع همان قسمتی است که در آن به نت شاهد^۱ رسیده‌ایم).

۳. پس از آنکه انتهای جمله منتخب را بارها زمزمه کرده و آن را کاملاً فراگرفتید، آزمون و خطا آغاز می‌شود؛ بدین گونه که انتهای جمله مذکور را با صدای بلند و رسا بخوانید و سپس بلافاصله و بدون مکث یک الگو از یک دستگاه یا آواز را بخوانید و مطابقت آن را بررسی نمایید و پس از آن، دیگر الگوهای همان دستگاه یا آواز را بررسی کنید.

(برای هر دستگاه چهار الگو از بر دارید: الگوی آواز، دو الگوی تصنیف^۲ و الگوی لحنی. بهتر است در تمام مراحل آزمون و خطا از هر چهار الگو استفاده کنید، چرا که در برخی موارد تنها یکی از آن چهار الگو شما را صراحتاً به پاسخ می‌رساند؛ بنابراین، پس از خواندن انتهای جمله منتخب یکبار الگوی آواز را می‌خوانید، سپس برای بار دوم انتهای جمله منتخب را خوانده ولی این بار بلافاصله الگوی تصنیف همان دستگاه یا آواز را می‌خوانید. سپس برای بار سوم انتهای جمله منتخب را خوانده این بار الگوی دوم تصنیف همان دستگاه یا آواز را می‌خوانید و برای دفعه چهارم همین مراحل را با الگوی لحنی اجرا کنید.)

۴. اگر هیچ‌یک از الگوها با انتهای جمله منتخب شما مطابقت نداشت یا اینکه هنوز در تردید به سر می‌بردید، آزمون و خطا را با الگوهای دستگاه یا آواز دیگری ادامه می‌دهید تا به جواب برسید.

۱. در توضیح نت شاهد، رجوع کنید به باورفی صفحه ۱۹.

۲. تصنیف به قطعات ضربی با کلام گفته می‌شود. به زبان ساده‌تر، آهنگ‌هایی که می‌توان همراه با خواننده ضرب یا گرفت یا کف زد، تصنیف گفته می‌شوند. این در حالی است که همراه با قطعات آوازی نمی‌توان ضرب یا گرفت یا به عبارت موسیقایی، متر مشخصی را دنبال کرد.

**Self-teaching Guide to
the Modal Systems of
Iranian Music (Radif)
in 12 Lessons
MirSaeed Hosseiny Panah**

این کتاب به روشی طراحی شده است که دو قشر مخاطب متفاوت را دربر می‌گیرد: قشر اول علاقه مندان به موسیقی ایرانی هستند که بدون آنکه به کلاس موسیقی رفته باشند تا حد بسیار کمی از زبان نوشتاری موسیقی آگاه هستند و قشر دوم هنرجویان، دانشجویان و متخصصین موسیقی هستند که بخشهای «بیشتر بدانید» مکمل اطلاعات آنها خواهد بود. این کتاب همچنین می‌تواند برای نوازندگان یا آهنگسازانی که در حیطه‌ی موسیقی غربی فعالیت می‌کنند بسیار مفید باشد، چرا که برای بسیاری از این افراد درک مطالب مربوط به موسیقی ایرانی بسیار دور از دسترس و ناشدنی می‌نمود؛ این درحالی است که با این روش می‌توانند به سهولت با موسیقی ایرانی انس بگیرند و به مطالب آن مسلط شوند.

قیمت: ۳۳۰۰۰ تومان